

Státní závěrečná zkouška

Studijní program: Učitelství základů společenských věd pro 2. stupeň základní školy a střední školy; platné od ak. r. 2022-2023 (s prvními studujícími z ak. r. 2021/2022).

Státní závěrečná zkouška se skládá ze tří (v případě studijního programu maior) či dvou (v případě studijního programu minor) částí:

1. Obhajoba diplomové práce (maior)
2. Ústní zkouška – základy společenských věd s didaktikou (minor/maior)
3. Pedagogika a psychologie pro učitele (minor/maior)

1. Obhajoba diplomové práce

Součástí zkoušky ve variantě maior je napsání a obhájení diplomové práce podle zadání, které student s vedoucím práce vypracuje v souladu s platným harmonogramem pro diplomové práce.

2. Ústní zkouška – základy společenských věd s didaktikou

Je komisionální a studující při ní odpovídají na jednu otázku z každého tematického okruhu I až IV. Zkouška má dvě části, první část je teoretická (tematické okruhy I, II a III) a zaměřuje se na analýzu učiva, druhá část je prakticko-didaktická (tematický okruh IV).

Před zkouškou si studující vytáhnou vždy jednu otázku z tematického okruhu I, II, III a IV, tedy celkem čtyři otázky. Otázka vylosovaná v rámci tematického okruhu IV odpovídá také didaktické prezentaci, se kterou bude student v rámci zkoušení pracovat (viz níže). (V tematickém okruhu I je 12, v tematickém okruhu IV je 10 otázek, zatímco v tematických okruzích II a III je vždy po 8 otázkách.)

2.1 Teoretická část (okruhy I, II a III)

Studenti předkládají komisi seznam prostudované literatury strukturovaný podle tematických okruhů I až III. Ke každému z okruhů I až III uvádějí sedm děl (dílem se rozumí kniha, kapitola z knihy nebo článek); celkově dvacet jedna položek. Seznam literatury nesmí obsahovat povinnou literaturu, její znalost se předpokládá. Součástí zkoušky je prokázání znalostí z prostudované literatury. Uvedení literatury, kterou student neprostudoval a není schopen o ní referovat, se klasifikuje jako nesplnění jednoho z požadavků ke zkoušce. Pokud student neodevzdá seznam splňující uvedené požadavky či neodevzdá žádný seznam, komise se dotazuje na znalost jakéhokoli titulu z doporučené literatury. Zkoušející na základě vylosovaných otázek upřesní znění otázky.

Tematický okruh I: Člověk v současné společnosti

1. Charakteristiky současné společnosti: dimenze kulturní, politická a socioekonomická
2. Kulturní dimenze: modernismus, postmodernismus a hybridní kultura

3. Socioekonomická dimenze: sociální stát, neoliberalismus a globální procesy
4. Sociální struktura společnosti I: sociální nerovnosti, instituce
5. Sociální struktura společnosti II: sociální vrstvy a třídy, role jedince v sociální skupině
6. Sociální fenomény: rodina, práce a společnost
7. Média: vliv médií ve společnosti a politice
8. Vztah člověka a současné společnosti: teorie osobnosti, problém socializace
9. Osobnost: psychický potenciál a psychické potřeby; jedinec v interpersonálních vztazích a ve skupinách
10. Tržní ekonomika, trh práce a alternativní uspořádání
11. Finance a hospodaření v domácnosti
12. Klimatická krize a sociální vědy

Tematický okruh II: Filosofie a religionistika

1. Základní filosofické otázky: etika, metafyzika (kosmologie a ontologie), epistemologie, politická a sociální filosofie, filosofie mysli a filosofie jazyka
2. Hlavní směry západního myšlení I: antika a středověk
3. Hlavní směry západního myšlení II: novověká a moderní filosofie
4. Současná filosofie v globálním světě
5. Neevropské myšlení: indická, čínská, islámská, africká filosofie a postkolonialismus
6. Co je to náboženství a problém náboženského fundamentalismu: podoby a znaky víry, vztah k teologii, filosofii a vědě, náboženství a moderní nihilismus, možnost teologie po smrti boha
7. Nová spiritualita: alternativní a populární spiritualita, hnutí New age, komodifikace spirituality a problematika sekt
8. Idea Evropy, její zdroje a vývoj: antika, křesťanství, osvícenství, univerzalismus a interkulturní dialog

Tematický okruh III: Občan ve státě

1. Demokracie, liberalismus a občanská společnost: jejich vymezení, historie a současnost
2. Klíčová politická témata I.: kolonialismus, fašismus, socialismus, globalizace
3. Klíčová politická témata II.: multikulturalismus a národní identita, lidská a občanská práva, populismus, alternativní systémy
4. Hodnotová orientace člověka v současné společnosti: postmoderní relativismus, fundamentalismus, filosofický postoj
5. Právo a občan: smysl práva, právo a morálka, právní řád ČR, principy právní ochrany atd.
6. Podstata a význam EU: proces integrace, orgány a instituce EU
7. Podstata a význam mezinárodní spolupráce: OSN a další mezinárodní organizace
8. Pracovníprávní vztahy

2.2 Prakticko-didaktická část (tematický okruh IV)

Studující si předem připraví čtyři didaktické prezentace z tematického okruhu I a po třech didaktických prezentacích z okruhů II a III. Dohromady si tak připraví 10 didaktických prezentací. Seznam s jednotlivými tématy přiřazenými k číslům 1 až 10 (s uvedením informace, ze kterého tematického okruhu I až III daná prezentace je) odevzdá studující na začátku zkoušení se seznamem literatury. Didaktickou prezentaci pak představí se zohledněním vylosované otázky z oborové didaktiky, tj. z tematického okruhu IV.

Tematický okruh IV: Oborová didaktika

1. Pedagogický konstruktivismus; navázání tématu na zkušenosti a dosavadní znalosti žáků a studentů
2. Výběr a struktura učiva; zdůvodnění učiva ukázky ve vztahu k obecným cílům Výchovy k občanství a Základů společenských věd
3. Typologie a formulace cílů, začlenění cílů ukázky do hierarchie cílů Výchovy k občanství a Základů společenských věd
4. Zdůvodnění navržených metod a forem práce; návrh alternativ vzhledem ke specifickým třídě a individuálním potřebám žáků a studentů
5. Reflexe kognitivní náročnosti dílčích cílů ukázky; návrh variant úkolů vzhledem k individuálním potřebám žáků
6. Deduktivní a induktivní přístup ve Výchově k občanství a Základech společenských věd; přínos a rizika
7. Postupy sociálního vyučování ve Výchově k občanství a Základech společenských věd; práce s emocemi, přínos, rizika a jejich prevence
8. Specifika metod ve výchově k občanství a výuce společenských věd, filosofie a etiky
9. Kriteriační a formativní hodnocení; představení postupu hodnocení na ukázce výuky
10. K antinomickému charakteru výchovy a vzdělávání; podíl výchovy a vzdělávání ve Výchově k občanství a Základech společenských věd

Příklad struktury připravených prezentací

1. Sociální struktura společnosti II: sociální vrstvy a třídy, role jedince v sociální skupině (tematický okruh I)
2. Sociální fenomény: rodina, práce a společnost (tematický okruh I)
3. Média: vliv médií ve společnosti a politice (tematický okruh I)
4. Vztah člověka a současné společnosti: teorie osobnosti, problém socializace (tematický okruh I)
5. Hlavní směry západního myšlení I: antika a středověk (tematický okruh II)
6. Současná filosofie v globálním světě (tematický okruh II)
7. Neevropské myšlení: indická, čínská, islámská, africká filosofie a postkolonialismus (tematický okruh II)
8. Klíčová politická témata II.: multikulturalismus a národní identita, lidská a občanská práva, populismus, alternativní systémy (tematický okruh III)
9. Podstata a význam EU: proces integrace, orgány a instituce EU (tematický okruh III)
10. Podstata a význam mezinárodní spolupráce: OSN a další mezinárodní organizace (tematický okruh III)

Doporučená struktura didaktické prezentace

Úvod: Uvedení tematického okruhu, specifikace dílčího tématu, formulace cílů vyučovací jednotky.

Koncepce a rozfázování: Představení koncepce plánované výuky a rozčlenění výuky do fází, obeznámení s plánovanými metodami a postupy.

Aktivita: Seznámení s jednou klíčovou vzdělávací aktivitou, jež je nezbytná pro naplnění či vyhodnocení naplnění výuky;

Ukázka: Představení didaktického prvku uplatněného při interakci se žáky (obrázek, schéma, část pracovního listu, komentovaný odkaz na video apod.)

Evaluace: Návrh evaluace žáků a návrh možností zhodnocení proběhlé výuky.

Zdroje: Uvedení použitých zdrojů při koncipování výuky a seznámení s relevantními odbornými a metodickými oporami.

Povinná literatura ke zkoušce

Člověk v současné společnosti

- McQuail, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 2009, vybr. části.
Prokop, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Brno: Host, 2020.
Samuelson, Paul Anthony a Nordhaus, William D. *Ekonomie*. Praha: NS Svoboda, 2013.

Filosofie a religionistika

- Eliade, Mircea; Culianu, Ioan P. *Slovník náboženství*. Praha, Český spisovatel, 1993.
Kunzmann, Peter; Burkard, Franz-Peter; Wiedmann, F. *Encyklopedický atlas filosofie*. Praha: Lidové noviny, 2001.
Nida-Rümelin, Julian. *Slovník současných filozofů*. Praha: Garamond, 2002.

Občan ve státě

- Dahl, Robert A. *O demokracii: průvodce pro občany*. Praha: Portál, 2001.
Feinberg, Joseph Grim; Hauser, Michael; Ort, Jakub. *Politika jednoty ve světě proměn*. Praha: Filosofia, 2021.
Fiala, Petr; Krutílek, Ondřej a Pitrová, Markéta. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2018.

Oborová didaktika

- Bertrand, Yves. *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha: Portál, 1998.
Pasch, Marvin et al. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 2005.
Starý, Karel a Veronika Laufková. *Formativní hodnocení ve výuce*. Praha: Portál, 2016.

Doporučená literatura

Viz odkaz zde: <http://kovf.pedf.cuni.cz/seznam-doporucene-literatury-k-szz-v-nmgr-studiu/>.